KÖZOKTATÁS

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR PEDAGÓGUSSZÖVETSÉG LAPJA

XXVIII. ÉVFOLYAM, 2024/1. SZÁM

Magiszteri diplomaátadó a Rákóczi-főiskolán

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán július 18-án került sor a magiszteri fokozatú (MA/MSc) diplomaátadó ünnepségre, melyen az idén a mesterképzést befejező 74 hallgató vehette át a végzettséget igazoló okiratát. Közülük 24 hallgató kitüntetéses diplomát szerzett.

(Folytatás a 6. oldalon)

Kárpátaljai Nyári Kölcsey Pedagógusakadémia

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség ismét megszervezte a Kárpátaljai Nyári Kölcsey Pedagógusakadémiát, amelynek helyszíne ezúttal is a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola volt. A 30 órás továbbképzés augusztus 5–8. között valósult meg.

(Folytatás a 35. oldalon)

Krónika

Átadták a 2023–2024-es tanév Ady Endre Tehetséggondozó Ösztöndíjait

(2. oldal)

***

Anyanyelv és oktatás

43-an vették át oklevelüket a Rákóczi-főiskola Felsőfokú Szakképzési Intézetének diplomaátadó ünnepségén

(8. oldal)

***

Kutatás

Szabadidős tevékenységek kiskiskolások körében

(22. oldal)

***

Pedagógusportré

Az Év Tanára díjjal tüntették ki Hnatik-Riskó Mártát

(26. oldal)

„Elődeink életének, hagyományainak, szokásainak megismertetése és átadása nemes feladat”. Bemutatjuk Kopasz Vivien Melánit, a Beregszászi Kossuth Lajos Líceum történelemtanárát, a Tulipán Tanoda Magyar Népművészeti Iskola munkatársát

(26. oldal)

***

Honismeret

Az egykori Szernye-mocsár menti települések népességének etnikai és számbeli változásai 1989–2017 között

(29. oldal)

***

Vetélkedők

Tantárgyi vetélkedők a KMPSZ szervezésében: a Dayka-líceum és a PRL volt a legeredményesebb

(33. oldal)

A földrajz tantárgy tanulásával kapcsolatos felmérés a Vári Líceumban

A tapasztalatok megerősítése céljából a 2023–2024-es tanév első félévében földrajztanulással kapcsolatos felmérés történt a Vári II. Rákóczi Ferenc Líceumban, a Beregszászi kistérség egyik magyar tannyelvű intézményében. A felmérést novemberben és decemberben végeztük a felső tagozatos tanulókkal, ahol a földrajz oktatása folyik. A felmérés online történt, az önkéntes válaszadók a Microsoft Forms felületen töltöttek ki egy földrajz tanulásával kapcsolatban összeállított kérdőívet. A kutatás a tantárgy gyerekek szemszögéből történő megítélését, a földrajzzal kapcsolatos tanulási nehézségeket és szokásokat hivatott felmérni, valamint kitért arra is, hogy melyek azok a tevékenységek a tanulók szerint, amelyek elősegítenék a tárgy tananyagának hatékonyabb elsajátítását.

A kérdőívek kiosztása online történt, anonim volt, vagyis a nevüket a tanulóknak nem kellett megadniuk. Ez amiatt fontos, hogy a kérdésekre őszinte válaszok érkezzenek. A felmérés nem reprezentatív, de törekedett arra, hogy a lehető legtöbb aktívan iskolába járó gyereket sikerüljön elérni. A kérdések nagy része az egységes értelmezés és a kiértékelhetőség érdekében választásos típusú volt, egy vagy több lehetőségből kellett választani, esetenként többet is megjelölni (Makádi, 2020).

A felső tagozaton a földrajz tantárgyat 6–11. osztályosok tanulják. A Vári Líceumban ezen osztályokban összesen 143 diák tanult a 2023–2024-es tanévben. A jelenléti oktatásban ebből 115 tanuló vett részt, míg a családi típusú tanulási formában 28. Mivel a kérdőív olyan kérdéseket is tartalmazott, amelyek feltételezik az órán való részvételt és a tanórához való hozzákészülést, a felmérés csak azon tanulók között történt, akik a jelenléti oktatásban vettek részt. A jelenléti oktatásban tanulók közül 40 gyerek töltötte ki a kérdőívet, ez az itt földrajzot tanulók 35%-a. A tanulókat két csoportra osztva kérdeztük meg: kisebb (általános tagozat) és a nagyobb (középiskolás) korcsoport. Ez abból a célból történt, hogy a kiértékelés során az esetleges eltérő korosztályból adódó különbséget meg lehessen állapítani. A továbbtanulás szempontjából a nagyobb korcsoport válaszai lényegesek, ugyanis ők képezik a közeljövő esetleges földrajz szakos hallgatóit. Fontos tehát azon módszerek alkalmazása, melyek a kisebb korban kialakult földrajz iránti érdeklődést fenntartják a tanulókban.

A 6–8. osztályos tanulók között 17 választ érkezett; ebből a hatodik osztály 22 tanulója közül hat fő (27%), a 20 hetedikes közül négy tanuló (20%), a nyolcadik osztály 26 fős összlétszámából pedig 7 gyerek (27%) vett részt a felmérésben. Ebben a kisebb korcsoportban a tanulók egyforma kérdőívet kaptak, amit úgy állítottunk össze, hogy az ő korosztályuknak megfelelő legyen. A kérdőív 15 zárt végű kérdést tartalmazott.

A nagyobb korcsoportnak, vagyis a 9–11. osztályos tanulóknak szintén egyforma kérdéssor készült. Nekik 20 kérdésre kellett válaszolniuk, ebből 15 zárt végű kérdés volt. A 9. osztály 20 tanulója közül 8 töltötte ki a kérdéssort, ami 41%-os arány, a 10. évfolyamon a 12 jelenléti oktatásban tanuló gyerek közül 7, ami 58%-a a csoportnak, a végzősök közül pedig 15 diákból 8 fő vett részt a felmérésben, ez 53%-os arány.

Az 1. táblázat arról ad tájékoztatást, hogy milyen óraszámban s lebontásban tanulják a földrajz tantárgyat az ukrajnai iskolások a standard szint szerint.

Osztály	A földrajz tantárgy ágai	Heti óraszám
6.	Általános földrajz	2
7.	Kontinensek és óceánok földrajza	2
8.	Ukrajna a világban: természetvilág, népesség	2
9.	Ukrajna és a világgazdaság	1,5
10.	Földrajz: régiók és országok	1,5
11.	A Föld földrajzi tere	1

1. táblázat. *A földrajz oktatásának tartalma osztályonként*

Eredmények

Mennyire kedvelt tantárgy a földrajz?

A tanulók a földrajz tantárgyat kedvelik, de a kisebb gyerekek nagyobb érdeklődéssel fogadják a tananyagot, mint a nagyobb osztályosok.

Fontos tehát, mennyire tartják kedves tantárgynak a földrajzot a gyerekek. Korábban több kutatás is beszámolt a természettudományos tantárgyak iránti érdeklődés életkor előrehaladtával történő folyamatos csökkenéséről (Csapó, 2000; Józsa és Fejes, 2012). A tantárgy iránti érdeklődés, illetve kedveltség elvesztése az évfolyamok előrehaladtával a biológia, kémia és földrajz tantárgynál a legszembeötlőbb (Pap et al., 2023). A tanulóknak egy 1-től 5-ig terjedő skálán kellett bejelölniük a hozzájuk legközelebb állót eszerint: 1 – nem fontos, 2 – van némi jelentősége, 3 – olyan, mint a többi tantárgy, 4 – fontos tantárgy, 5 – nagyon fontos. Kisebb osztályokban a vonzódás a természettudományokhoz, ezen belül a földrajzhoz erősebb. A 6–8. osztályos korcsoportban a válaszadók 70%-a (12 tanuló) fontos tantárgynak tartja a földrajzot (1. ábra), míg két tanuló ennél is jobbnak, nagyon fontosnak véli. Három tanuló szerint viszont olyan jelentősége van, mint a többi tantárgynak.

Ezzel szemben a felső osztály tanulóinak véleménye már színesebb skálán mozog. A 2. ábra mutatja, hogy a válaszadók közül senki nem tartja nagyon fontos tárgynak a földrajzot. Fontosnak a válaszadók kicsit több mint fele, 52%-a véli. Ez 12 tanulót jelent. Hat tanuló, vagyis 26%-a a válaszadóknak gondolja a többihez hasonló fontosságúnak, s ami érdekes, hogy hárman nem vélik egyáltalán jelentősnek (13%). A kisebb korcsoportban ilyen válasz nem született, ami magyarázható azzal, hogy a nagyobb tanulóknak már van elképzelésük a továbbtanulásukkal kapcsolatban, s ha ez más irányú, mint a földrajz vagy a természettudományok, akkor a többi tárgy fontosságát alacsonyabb szintre teszik. A földrajz tehát veszít az érdeklődésből az iskolás évek előrehaladtával, ami valószínűleg megjelenik a felsőoktatásban való részvételükben is.

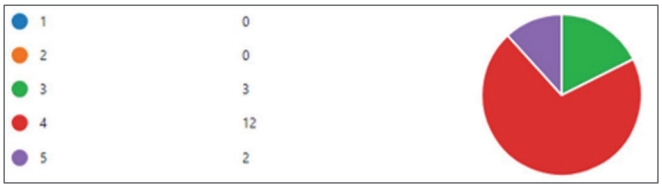

1. ábra. A földrajz megítélése a 6–8. osztályos tanulók szerint

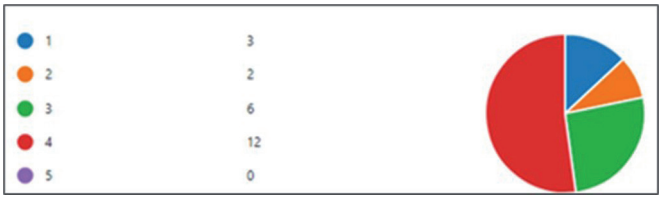

2. ábra. A földrajz megítélése a 9–11. osztályos tanulók szerint

Attól függetlenül, hogy fontosnak tartják-e a gyerekek a földrajzot, a kérdőív arra is kitért, hogy érdekes tantárgy-e számukra. A kisebb korcsoportban minden tanuló valamennyire érdekesnek véli, sőt legtöbben az 1-től 5-ig terjedő skálán az ötöst jelölték meg (7 gyerek, 41%). Olyan válasz, hogy teljesen érdektelen, nem született. A felső osztályokban egy tanuló egyáltalán nem tartja érdekesnek a földrajzot, ám meglepően sokan, 15-en jelölték a skálán a 4-es lehetőséget, vagyis érdekesnek vélik. Ez a megkérdezettek 65%-a. Korábbi felmérések szerint a diákok a természettudományos tantárgyakat általában hasznosabbnak tartják, mint amennyire szeretik (Fekete, 2014).

A földrajz helyzete a természettudományos tantárgyakon belül ugyanakkor az érdeklődés vonatkozásában viszonylag kedvezőnek tekinthető, hisz a legtöbben „változatosnak", „fontosnak", „érdekesnek" és „hasznosnak" ítélik meg, bár a tantárgyak közötti kedveltségi hierarchiában alacsonyabb fokon áll, mint a számítástechnika vagy a testnevelés (Takács, 2001). Ezt tapasztalható a Vári Líceum diákjai között is. A 3. ábrán látható, hogy a 6–8. osztályos tanulók legtöbbje (8 fő, 4 %) az informatikát jelölte meg olyan tantárgykén, amelyet jobban szeret a földrajznál. Viszonylag sok jelölés érkezett a matematika (7 tanuló, a megkérdezettek 41%-a), valamint az angol és testnevelés tantárgyakra (6-6 tanuló, 35-35%).

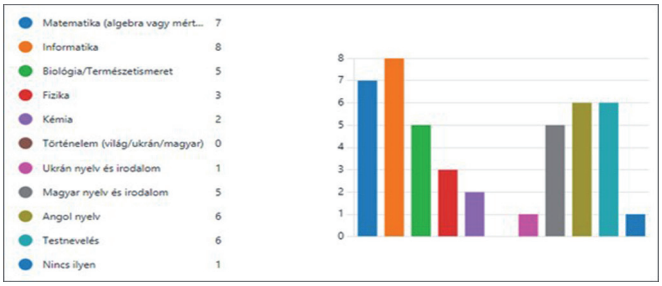

3. ábra. A földrajznál kedveltebb tárgyak a 6–8. osztályosok szerint

A 9–11. osztályos tanulók esetében a földrajznál egy másik természettudományos tantárgyat, a biológiát kedvelik leginkább a gyerekek, melyre 11 fő, vagyis a megkérdezettek 48%-a voksolt (4. ábra). Egyes kimutatások korábban már igazolták, hogy a természettudományos tárgyak közül a legkedveltebb a biológia (Csíkos, 2012). Második helyen ennél a korcsoportnál a magyar nyelv és irodalom, valamint a testnevelés végzett (10-10 fő, 43-43%). Az informatika tantárgyat szintén sokan szeretik jobban a földrajznál, ahogy a kimutatásokban és a kisebb korcsoportban is láthattuk: 8-an jelölték be, a válaszadók 35%-a.

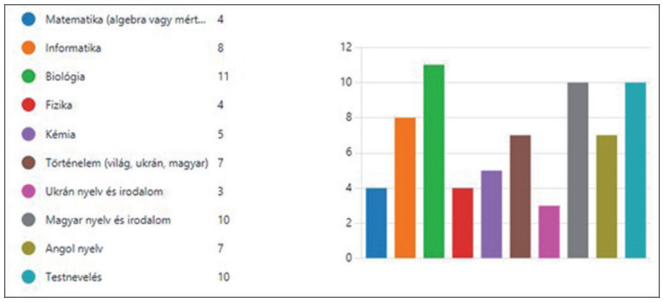

4. ábra. A földrajznál kedveltebb tárgyak a 9–11. osztályosok szerint

A földrajz szerethető, tanítható tárgy, amihez a gyerekek is vonzódnak. Az iskolai tantárgyak kedveltségét és annak okait kutató vizsgálatok a '70-es évektől kerültek fókuszba. Nem véletlenül, hiszen a tanulók tantárgyi attitűdjének vizsgálata többszörösen is indokolt: hatással lehet az adott tudományterületen elért tanulmányi eredményeikre és a pályaválasztási szándékra, illetve számot adhatnak egy-egy tantárgy oktatási módszereinek sikerességéről, a módszertanának hatékonyságáról, esetleges újítások szükségességéről (Csapó, 2000). Fontosak tehát azok a tevékenységek, melyek által jobban megkedvelhető a tantárgy. Hogy miket tartanak kedvelt tevékenységeknek a földrajzórán, három választ is lehetett jelölni. A 6–8. osztályosok körében a „tanóra/tananyag", a „rajzos feladatok" és „az atlasz térképeivel való munka" a legnépszerűbb válaszok (5. ábra). Ezeket kedvelik leginkább, melyekre 8, 8 és 6 válasz érkezett (47%, 47% és 35%).

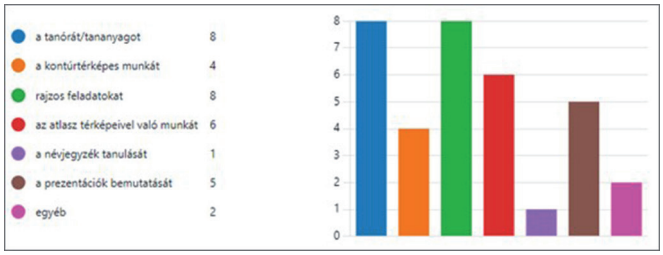

5. ábra. A 6–8. osztályos tanulók kedvelt tevékenységei földrajzórán

A középiskolások leginkább az „atlasz térképeivel való munkát", a „kontúrtérképes munkát" és a „tanórát/tananyagot" jelölték leggyakrabban. Ezekre 14, 14, 11 jelölés érkezett, mely a válaszadók 61%, 61% és 48%-a (6. ábra). Látható tehát, hogy a térképpel kapcsolatos munkát kell erősíteni annak érdekében, hogy ne vesszen el az érdeklődés e tantárgy iránt, s nagyobb eséllyel jelenjenek meg a diákok a felsőoktatási intézmények földrajzzal kapcsolatos szakjain. Érdekesség, hogy mindkét korcsoportnál legkevésbé népszerű a névjegyzék tanulása. A topográfia tanítása nem lehet ugyan elsődleges feladata a földrajzoktatásnak, de annak nélkülözhetetlen eszköze. A földrajzi fogalmak, topográfiai névanyag (és mögöttes tartalmának) megismerése pedig alapvető fontosságú (Farsang, 2009).

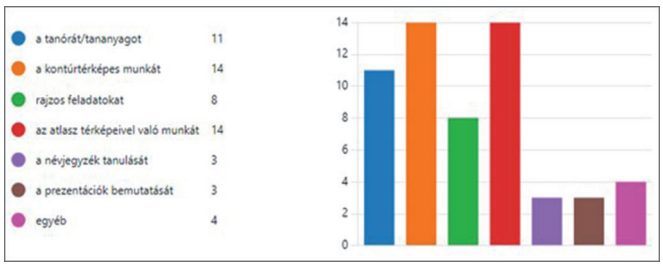

6. ábra. A 9–11. osztályos tanulók kedvelt tevékenységei földrajzórán

A 9–11. osztályos tanulók már megtapasztalták a földrajz tantárgy különböző ágait az évek során. Csak nekik szólt az a kérdést, hogy melyik volt a kedvencük. A válaszadók több mint fele, 52%-a a 7. osztályban tanult Kontinensek és óceánok földrajza tárgyra voksolt (7. ábra) még annak ellenére is, hogy ez a része a földrajznak már évekkel ezelőtt szerepelt a tananyagban. Második helyen végzett 8 vokssal a 10. osztályban tanult Az országok földrajza tantárgy, pedig csak a 10–11.-es tanulók jelölhették 35%-os aránnyal.

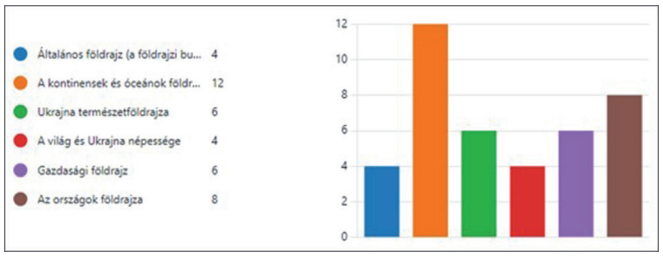

7. ábra. A földrajz tantárgy kedveltsége évfolyamonként a 9–11. osztályos tanulók szerint

Szintén a nagyobb korcsoportban szerepelt kérdésként, hogy mi volt eddig az, ami leginkább segítette a földrajztananyag elsajátítását. Itt három választ jelölhettek meg a diákok. A 8. ábrán látható, hogy leginkább a tanári magyarázat volt segítségükre a tananyag megértésében, ami 17 jelölést kapott; ez a válaszok 74%-a. Az eredmény igazolja a korábbi tudományos megállapításokat, miszerint a gyerekek tantárgyhoz fűződő viszonya erősen függ a tanár attitűdjétől, pedagógiai és metodikai kultúrájától, új módszerek iránti fogékonyságától. A tanár által használt módszerek adják a tanulási mintát (Farsang, 2009). Második helyen az atlasz használata végzett, 9 válasszal (39%). Pozitív visszajelzés, hogy dobogós helyen végzett (7 voks, 30,5%-a a válaszoknak) a nyomtatott névjegyzék, amit minden évfolyamon tananyaghoz illően megkapnak a Vári Líceum diákjai.

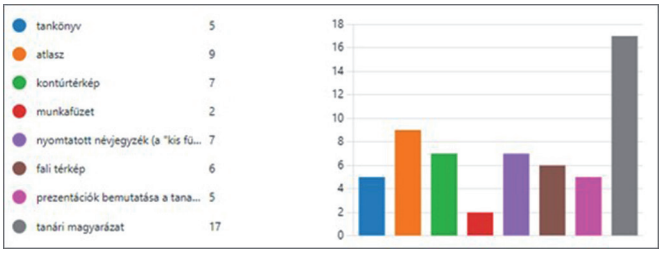

8. ábra. A tanulást segítő hasznos elemek rangsora a 9–11. osztályosok szerint földrajzórán

Hogyan tehetjük kedveltté a földrajzt?

Számos kutatás felismerte már, hogy a tanítás akkor lesz igazán hatékony, ha sikerül a tantermi oktatás során óhatatlanul fellépő monotóniát sokféle módon oldani. A földrajz tantárgy e tekintetben szerencsés, hiszen a földtudományok sokszínűségéből adódóan a földrajztanárnak sok és egyre bővülő lehetősége van arra, hogy ne csak az osztályteremben tanítson (Pál, 2018). Emiatt a válaszlehetőségek között szerepeltek tantermen kívüli tevékenységek is. A diákok itt maximum három lehetőséget választhattak. Ezen válaszok jelzést adnak, mire fektesse a földrajztanár a legnagyobb hangsúlyt.

A 6–8. osztályos tanulók legnépszerűbb válasza a „tanulmányi kirándulások, séták" lebonyolítása, melyre 8-an is szavaztak, a válaszadó tanulók 47%-a (9. ábra). Nem sokkal maradnak el ettől a „több prezentáció bemutatása órán" és „a gyakoribb térképes munka" válaszlehetőségek (7, illetve 6 jelölés, 41% és 35%).

A 9–11. osztályos diákok 16 voksot tettek a „több térképes munka" gyakorlására az órán, ami a válaszadók 69,5%-a (10. ábra). Második helyen a „tanulmányi séták, kirándulások" végeztek (9 szavazat, 39%), míg dobogós lett a „több prezentáció bemutatása a tanórákon" (7 válasz, 30,5%).

Tehát: lényegében véve ugyanazok a válaszok születtek a kisebb és a nagyobb korosztályban, amelyek a földrajzóránkat érdekesebbé tehetnék.

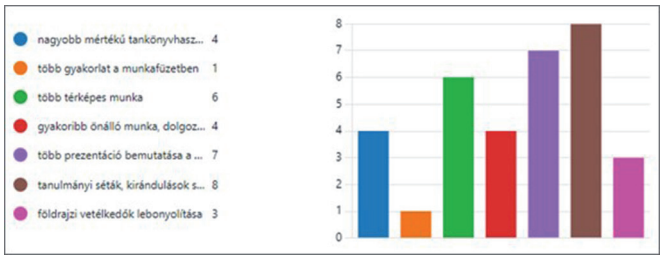

9. ábra. A földrajzórát érdekesebbé tévő momentumok a 6–8. osztályos tanulók szerint

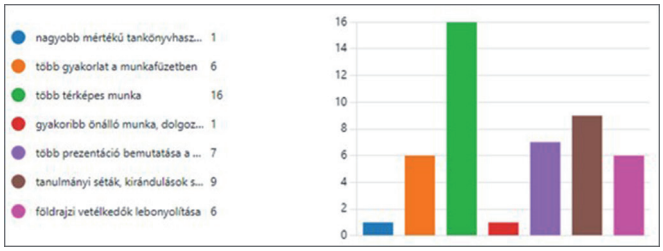

10. ábra. A földrajzórát érdekesebbé tévő momentumok a 9–11. osztályos tanulók szerint

A földrajztanulás akkor lehet eredményes, ha a tanulók megfigyelések, vizsgálódások és más tevékenységek során jutnak információkhoz, szereznek tapasztalatot a körülöttük lévő világról. Ezek azonban időigényes tevékenységek, és nem valósíthatók meg a hagyományos frontális oktatás módszereivel. Feltételezik, hogy a földrajztanár nem csupán előadó, hanem a tanulási folyamatot irányító, segítő, támogató, innovatív pedagógus (Makádi, 2017).

Mivel a kisebb korcsoport tanulói nagyobb aktivitást mutatnak tanórán, nekik szólt a kérdés, hogy melyek az általuk előnyben részesített tevékenységek, amelyekkel a pedagógus jobban lefoglalhatja őket. Amit a Vári Líceum kisdiákjai legszívesebben végeznének, az a „valamilyen szabadtéri tevékenység", „játékos, internetes feladatok megoldása" (9-9 szavazat, 53-53 %), és a „földrajzivetélkedők" (5 jelölés, 29,5%). Érdekesség, hogy tanulmányi versenyen, olimpián egy válaszadó sem venne részt szívesen (11. ábra).

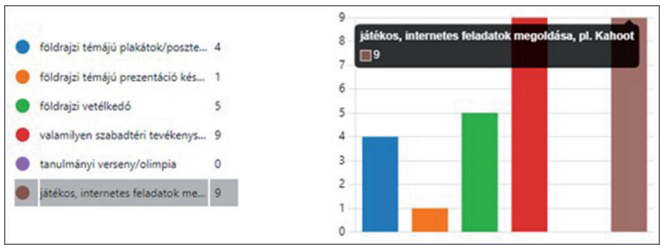

11. ábra. A 6–8. osztályos tanulók által előnyben részesített tevékenységek

Mennyi a tanulásra szánt idő?

A tanulás rendszeres tanórai közös és otthoni egyéni munkát feltételez. Az iskolai és az otthoni tanulás aránya is átalakulóban van. A korábbi felmérések azt mutatják, hogy a tanulóknak csak egyharmad része foglalkozik rendszeresen otthon földrajzzal (Makádi, 2017). Az otthon tanulásnak azonban igen jelentős a szerepe. A most iskolába járó gyerekek a modern kor vívmányait használják, nagyon sok inger éri őket rövid idő alatt, ebből következik, hogy kevés ideig képesek egy dologra koncentrálni. A kutatás kitért arra, hogy mennyi idő szükséges otthon ahhoz, hogy a tananyagot el tudják sajátítani.

A 6–8. osztályosok 76%-a, vagyis 13 fő úgy nyilatkozott, hogy 15–30 perc közötti időt szán a földrajz tananyag otthoni feldolgozására (12. ábra). Három tanuló az ennél is kevesebbet jelölte be (0–15 perc), míg csak egy gyerek írta, hogy egy óránál is többet. A gyerekeknek kevés idő alatt több tantárgyból is készülniük kell a különböző sport-, ének- és egyéb foglalkozások mellett, így nem meglepő, hogy fél óránál többet nem töltenek a tananyag feldolgozásával. Vajon mennyit ér a válaszolók 18%-a által említett 15 percnél rövidebb időtartamú tanulás? Ez az órán elhangzott információk felelevenítésére sem elegendő, nemhogy tudatosulásra, gondolkodásra, rögzítésre, esetleg begyakorlásra (Makádi, 2017).

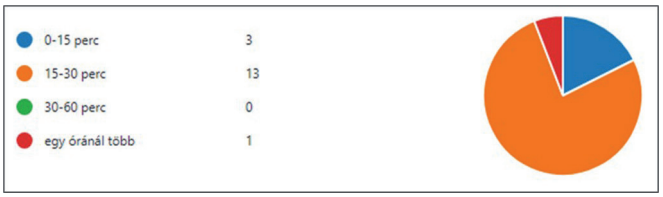

12. ábra. A földrajz tananyag otthoni feldolgozására szánt idő a 6–8. osztályos korcsoportban

Csak a kisebb korosztálynak szólt a kérdés, hogy segít-e nekik valaki a földrajz tananyag otthoni feldolgozásában. Meglepően sok, 12 tanuló jelölte az „általában senki, egyedül boldogulok” lehetőséget, ami a válaszadók közel 71%-a (13. ábra). Egy korábbi kimutatás is ezt igazolja, miszerint számos tanuló gondolja azt, hogy nem kell segítséget kapnia, hiszen önmaga is képes hatékony módszerrel tanulni (Kecskeméti, 2016).

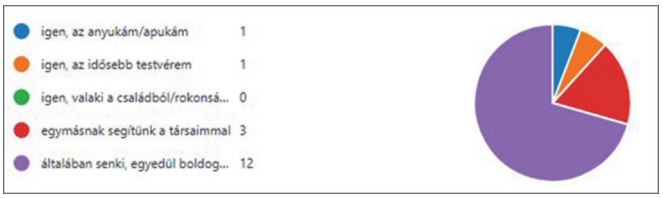

13. ábra. A 6–8. osztályos tanulók otthoni tanulása

Csak 3 tanuló jelölte azt a lehetőséget, hogy „egymásnak segítünk társaimmal” (18%), ami hasznos tevékenység, mert tanulás közben tapasztalatcsere is történik. Meglepően kevés, 1 válasz született az „anyukám/apukám” lehetőségre, ami azt feltételezi, hogy a szülőket nem foglalkoztatja a gyerek otthoni tanulása, vagy pedig a tanulók nem kérnek tőlük segítséget (az megint egy érdekes kérdés, hogy miért nem).

A középiskolás tanulók szintén nagy része, 13 fő, 56%-a válaszolta azt, hogy 15–30 percet készül földrajzórára (14. ábra). Ebben a csoportban is csak egy tanuló jelölte az „egy óránál is többet” lehetőséget.

Ez a földrajztanulásra szánt idő elég kevés, emiatt a tananyag feldolgozása már a tanórán, új téma átadása közben kezdődik. Fontos a rendszerező ismétlés a témakör egy-egy részének átadása után, valamint a térképen való gyakorlás a tanórán. A kis létszámú osztályok erre lehetőséget is adnak.

14. ábra. A földrajz tananyag otthoni feldolgozására szánt idő a 9–11. osztályos korcsoportban

Nehézségek a földrajz tanulása során

Annak érdekében, hogy mire fordítson egy földrajztanár nagyobb figyelmet, fontos tudni, hogy mi okozza a legnagyobb nehézséget e tantárgy tanulása során. Ennél a kérdésnél a tanulók három lehetőséget is választhattak. A kisebb korcsoportban a válaszok többsége, szám szerint 7 „a tananyag túl nagy terjedelmét” jelöte, míg 5-5 válasz „az idegen kifejezésekre” és az „egyéb” kategóriára esett. Leginkább meglepő válaszok azonban a térképpel kapcsolatban érkeztek. Mindössze 1-1 jelölés történt „az atlasz térképein történő tájékozódás” és „a kontúrtérképen való munka” lehetőségekre (15. ábra), ami azt jelenti, hogy ezek okozzák a legkevesebb nehézséget a tanulóknak.

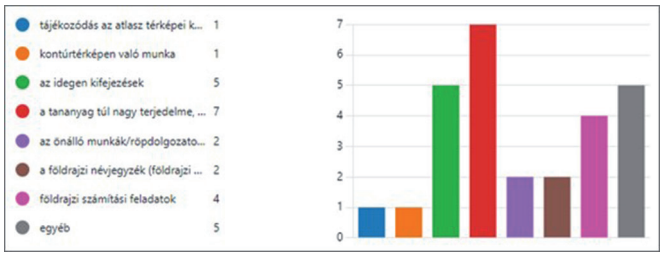

15. ábra. A 6–8. osztályosok nehézségei a földrajz tanulása során

A 9–11. osztályos tanulók ugyanezt a három legnépszerűbb tanulási nehézséget jelölték meg: az idegen kifejezések (10 jelölés, a válaszadók 43,5%-a), a tananyag túl nagy terjedelme és az egyéb kategória (8-8 válasz, 35%). Az atlaszban való tájékozódásra senki nem voksolt, a kontúrtérképen való munkára is csak egy jelölés érkezett (16. ábra).

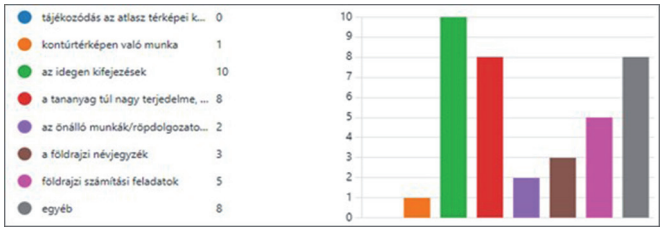

16. ábra. A 9–11. osztályosok nehézségei a földrajz tanulása során

Következtetések

A Vári II. Rákóczi Ferenc Líceum földrajzot tanuló diákjainak 35%-át sikerült elérni az online felmérés során. A kutatás arra a kérdésre kereste a választ elsősorban, hogy mennyire kedvelt ez a tantárgy az általános és a középiskolások körében, van-e különbség a két korcsoport érdeklődése között, ugyanis ennek esetleges csökkenése az évek előrehaladtával erősen

befolyásolja a továbbtanulási szándékot földrajzból. A felmérés igazolta a korábbi ez irányú kutatások eredményeit: a nagyobb korcsoportban csökken az érdeklődés e természettudományi tantárgy iránt. Ugyanakkor a továbbtanulás szempontjából pont a középiskolás korosztály az érdekes, hiszen ők képezik a közeljövő földrajz szakos hallgatóinak csoportját. Fontos tehát, hogy a pedagógus ebben a korosztályban is alkalmazzon olyan módszereket, amelyek által a középiskolások megtartják érdeklődésüket a tantárgy iránt. Ettől függetlenül mind a kisebb, mind a nagyobb korcsoportban is érdekes tantárgynak vélik a földrajzot. A gyerekek magát a tanórát és a tananyagot, az atlasz térképeivel való munkát kedvelik leginkább. Legkevésbé népszerű számukra a névjegyzék tanulása. Amik kedveltebbé tehetik az iskolai földrajz tantárgyat, azok a tanulmányi séták, kirándulások, illetve a több térképes munka az órán.

A földrajz tananyag otthoni feldolgozására szánt idő többnyire 15–30 percet tesz ki, vagy még annál is kevesebbet. A tanulók nagy részének senki nem nyújt segítséget a tanulásban. A legnagyobb nehézséget a vári iskolásoknak a tananyag túl nagy terjedelme és a sok idegen kifejezés jelenti mindkét csoportban.

A földrajz irányú továbbtanulást leginkább a fokozott térképpel kapcsolatos munka és a jelenléti tanári magyarázat segítheti.

Vass Edina, *a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Földrajz és Turizmus Tanszékének segédtanára, a Vári II. Rákóczi Ferenc Líceum tanára*

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Csapó Benő (2000): A tantárgyakkal kapcsolatos attitűdök összefüggései. Magyar Pedagógia, 100. 3. sz. 346–366.

2. Csíkos Csaba (2012): Melyik a kedvenc tantárgyad? Tantárgyi attitűdök vizsgálata a nyíltvégű írásbeli kikérdezés módszerével. Iskolakultúra. 12. 1. sz.

3. Farsang Andrea dr. (2009): Korszerű módszerek a földrajzoktatásban. Mentor(h)áló Projekt, SZTE Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék.

4. Fekete Lilian (2014): Tantárgyi kedveltségi rangsorok a természettudományos tantárgyak tükrében. Szakdolgozat. Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar: Debrecen.

5. Fekete Mariann (2020): Digitális átállás – az első hét tapasztalatai. In: Iskolakultúra. 2020. 30(9), 77–96.

6. Józsa Krisztián – Fejes József Balázs (2012): A tanulás affektív tényezői. Mérlegen a magyar iskola. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

7. Kecskeméti Judit (2016): Otthoni tanulási szokások és módszerek vizsgálata középiskolai tanulóknál. Lázár Vilmos Általános Iskola, Budapest.

8. Makádi Mariann (2017): Mi történik a földrajzórákon? Látrajz a földrajztanításról egy felmérés és a szakmódszertani tanórák tapasztalatai alapján.

9. Makádi Mariann dr. (2020): A földrajz mint iskolai tantárgy. Eötvös Loránd Tudományegyetem Belépő a tudás közösségébe, MTMI szakok és pályák népszerűsítése a középiskolások körében című projektje keretében.

10. Pap Katalin – Popovics Csilla – Tóth Ugyonka Helga – Orgoványi-Gajdos Judit (2023): A matematika és a természettudományos tantárgyakkal kapcsolatos tanulói attitűdöket befolyásoló tényezők.

11. Pál Viktor (2018): Felsőoktatási intézmények a közoktatás és az ismeretterjesztés szolgálatában. GeoMetodika 2. évfolyam 2. szám.

12. Takács Viola (2001): Tantárgyi attitűdök struktúrája. Magyar Pedagógia, 101. 3. sz. 301–318.

Vári II. Rákóczi Ferenc Líceum

Teleki Sámuel Afrika-kutató

Széki gróf Teleki Sámuel (1845. november 1. – 1916. március 10.) magyar felfedező, afrikanista, fotográfus, országgyűlési képviselő, a Kenya északi részébe indult első európai expedíció vezetője. Ő fedezte fel és nevezte el (Rudolf trónörökösről) a Rudolf-tavat és (Rudolf feleségéről, Stefánia belga hercegnőről) a Stefánia-tavat. A leghíresebb magyar Afrika-kutató. Nevét nemcsak a magyar tudományos világ őrzi, de néhány általa először leírt növény, sőt egy vulkán is.

„Baringóhoz és még valamivel tovább”

Teleki expedíciójának okairól találgatások folynak. A magas státuszú férfi jó barátjaként üdvözölhette Rudolf főherceget, aki állítólag (egy közös vadászat után) maga vetette fel az afrikai kutatás lehetőségét. Az expedíció egyik okaként az Osztrák–Magyar Monarchia gyarmatosítási kísérletét nevezik meg. Jóval profánabb magyarázatként szolgál az a feltevés, amely szerint Teleki és a főherceg feleségének bizalmas kapcsolata szolgáltatott okot az utazáshoz. Felmerült az a lehetőség is, hogy a bécsi udvar akarta eltávolítani Rudolf mellől Telekit, nehogy a főherceg túlságosan is megkedveljen egy magyart.

1886. november 29-én érkeztek meg Zanzibár szigetére, ahol azonnal megkezdték a 3 000 kilométeres út szervezését. Az expedíció fontos tagja volt Dzsumbe Kimemeta, akit a legjobb karaván vezetőnek tartottak a földrészen. Csupán 1887. február 4-én indultak útnak, tizenhét tonnányi felszereléssel és közel négyszáz emberrel. A rakomány jelentős részét azok az ajándékok tették ki, amelyekkel a helyi törzsek vezetőitől kívántak békét és szabad átvonulást vásárolni. Teleki, amíg lehetett, barátságot kívánt fenntartani a helyi lakosokkal, akik esőcsináló varázslónak tartották. A magyar felfedező most vette igazán hasznát vadásztudományának: szinte egyedül látta el a teljes expedíciót friss hússal. Az év közepén érkeztek el a Kilimandzsáró lábához, amit Teleki azonnal meg akart hódítani. Sajnos nem ért fel a csúcsra, 5 310 méter után visszafordult. A népes sereg a kikuju törzs területén áthaladva többször is harcba keveredett az őslakosokkal, és csak egy véres (büntető) mészárlás után tudta biztosítani csapata védelmét.

1887 októberében értek el a Kenya-hegyhez, amelyet Teleki megmászott, és 4 680 méteren elérte a hóhatárt. A Baringo-tótól az ismeretlen területek felé, északnak fordultak, és a turkána nép földjén találták meg a Nagira Mwaiten-tavat, amelyet Teleki a főherceg tiszteletére Rudolf-tónak (ma Turkana-tó) nevezett el. Az innen csupán öt kilométerre található vulkán ma Teleki nevét őrzi. Az expedíció tovább folytatta útját, és felfedezte a szintén sós vizű tavat, amelyet Rudolf feleségéről Stefánia-tónak (ma Chew Bahir-tó) kereszteltek. Számtalan törzs által lakott területen áthaladva, éhezéstől, fáradságtól megtizedelve érkeztek meg a biztonságot jelentő Mombasa városába 1888. október 24-én.

Teleki sajnos csak egy rövid értekezésben számolt be útjáról a londoni Times magazinban, bővebb ismereteket társa, Höhnel memoárjából szerezhetünk: „Teleki Sámuel gróf útja Kelet-Afrika egyenlítői vidékein 1887–88-ban.” A magyar kutató többször járt még Afrikában, ismételten megpróbálta megmászni a Kilimandzsárót, ezúttal is sikertelenül. 1893-ban vadászútra indult Indiába, majd innen indulva Szumátra és Jáva szigetét kereste fel.

Teleki tudományos eredményei

Számos tudományos értékkel gazdagodott a világ Teleki utazásainak köszönhetően. Eltűnt Afrika „fehér foltjainak” jelentős része. Megdőlt az a nézet is, hogy a vulkáni tevékenységet a tengervíz behatolása okozza a forró magmába, hiszen a Teleki-vulkán a kontinens szárazföldi területén található. A kutató útja bebizonyította, hogy nem létezik az úgynevezett Hold-hegység, amelyet a Nagyt-avak és Abesszínia között feltételeztek abban a korban. Hetvennyolc növény-, három kaméleon- és pókfajt fedeztek fel, köztük két növényfaj Teleki nevét viseli: Senecio telekii, Lobelia telekii. Számtalan tárgyi emléket hoztak haza Afrikából, ebből 338 a Néprajzi Múzeum gyűjteményét gazdagítja. Az első néprajzi feldolgozások is ekkor születtek a burkunedzsi, resiat, szuk, turkana törzsekről.

Tudományos munkájának elismeréseként még az első útról hazafelé, Kairóban tiszteletbeli tagjává választotta a Geográfiai Társaság, 1894-ben szintén tiszteletbeli tagsággal tüntette ki a Magyar Tudományos Akadémia, a bécsi udvar valóságos és titkos tanácsosi ranggal tüntette ki. Teleki Sámuel 1916. március 10-én hunyt el. A koporsóját őrző kriptát a hatvanas években műemlékké nyilvánították. A tiszteletére felállított szobrot a Magyar Földrajzi Múzeum érdi parkjában tekinthetjük meg.

Kopasz Gyula

KÖZOKTATÁS

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség lapja

Főszerkesztő: Kopasz Gyula

A szerkesztőbizottság: Orosz Ildikó (elnök), Bak Éva, Benedek Imre, Dobsa Aranka, Nagy Sándor, Szilágyi Lajos

Tördelőszerkesztő: Fábián Zoltán
Olvasószerkesztő: Orbán Gyula

Kiadja a KMPSZ megbízásából a Kálvin Nyomda (90202 Beregszász, Kossuth tér 4.)

Felelős kiadó: Orosz Ildikó

Lapengedély száma: 3т №64, **Példányszám:** 2000

Levelezési cím: 90202 Beregszász, O. Kobiljanszka u. 17. **Tel.:** (+380-31-41)-2-37-47
web: *www.kmpsz.uz.ua* **e-mail:** *info@kmpsz.uz.ua*

Megjelenik a BETHLEN GÁBOR ALAP TÁMOGATÁSÁVAL

Készült a Magyar Kormány támogatásával
Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkárság
Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség nem feltétlenül ért egyet a lapban megjelenő szerzői véleményekkel. A publikációkban közölt tényekért minden esetben a szerző viseli a felelősséget. A beérkező kéziratok közlésének és szerkesztésének jogát fenntartjuk, visszaküldésüket nem vállaljuk.

Освіта (на угорській мові)
Засновник і видавець: Закарпатське угорськомовне педагогічне товариство
Реєстраційне свідоцтво: 3т №64 від 20.03.1995.
Віддруковано: П.п. Лац Чілла Степанівна
М. Берегово, пл. Кошшута 4. Тираж: 2000